

اصول و مبانی
تحلیل متون ادبی

سلینا کوش

ترجمہی

دکتر حسین پایندہ

(استاد نظریہ و نقد ادبی دانشگاه علامہ طباطبائی)

فهرست مطالب

مقدمه‌ی مترجم ۹

فصل ۱

مقدمه: اندیشیدن به چیستی ادبیات ۱۳

ادبیات چیست؟ ۱۳

تحلیل، آثار ادبی کلاسیک و مجموعه آثار معتبر ۲۲

خواننده، مؤلف و معنای متن ۳۶

اهمیت شواهد متنی در تحلیل ۴۷

فصل ۲

قرائت تنگاتنگ: واژه‌ها و شکل‌ها ۵۳

چرا آشنایی با ژانر برای تحلیل متون ادبی لازم است ۵۴

تطبیق ۵۸

شعر ۵۸

نثر.....	۵۹
عرف‌های ژانر.....	۶۱
تحلیل زبان.....	۶۷
شیوه‌ی انجام دادن قرائت تنگاتنگ.....	۷۲
شعرشناسی و اصطلاحات ادبی.....	۷۹
ساختار و شکل.....	۸۲
زبان صناعی و شگردهای متنی.....	۹۴

فصل ۳

تحلیل متن در بافتار آن.....	۱۰۱
تاریخ و ادبیات؛ ادبیات به منزله‌ی تاریخ.....	۱۰۶
دوره‌ها و جنبش‌های ادبی: جرگه‌های نویسندگان.....	۱۱۲
جدول زمانی دوره‌های ادبی.....	۱۱۶
دوره‌ی باستان، از ۴۰۰۰ تا ۸۰۰ سال پیش از میلاد.....	۱۱۷
دوره‌ی کلاسیک، از ۸۰۰ سال پیش از میلاد تا سال ۴۵۰ میلادی.....	۱۱۸
دوره‌ی قرون وسطی، ۴۵۰-۱۴۸۵.....	۱۱۸
دوره‌ی رنسانس، ۱۴۸۵-۱۶۶۰.....	۱۱۹
دوره‌ی روشنگری، ۱۶۶۰-۱۷۹۰.....	۱۲۱
دوره‌ی رمانتیک، ۱۸۳۲-۱۷۹۸.....	۱۲۳
دوره‌ی ویکتوریا، ۱۸۳۷-۱۹۰۱.....	۱۲۵
دوره‌ی مدرنیسم، ۱۹۱۰-۱۹۵۰.....	۱۲۷
دوره‌ی پسامدرن و معاصر، ۱۹۵۰ تا به امروز.....	۱۳۱
دوره‌ی پسااستعماری و ادبیات جهانی.....	۱۳۵
جنبش‌های ادبی.....	۱۳۹
بافتارهای فرهنگی.....	۱۴۲

فصل ۴

تحلیل تطبیقی.....	۱۴۹
-------------------	-----

مضامین مشترک.....	۱۵۵
ترجمه، تغییر، تکرار و درهم‌آمیزی دوباره‌ی متن‌ها.....	۱۵۸
ترجمه.....	۱۶۳
تحلیل آثار اقتباسی.....	۱۶۷

فصل ۵

نسبت تحلیل با نقد ادبی.....	۱۷۳
تعریف نقد.....	۱۷۶
خواندن نقد و مشخص کردن مباحث نقادانه.....	۱۸۰
واکنش نقادانه.....	۱۸۶

فصل ۶

نسبت تحلیل با نظریه‌ی ادبی.....	۱۹۵
هر کس نظریه‌ای دارد.....	۱۹۸
نظریه‌های مربوط به ویژگی‌های متون ادبی و زیبایی‌شناسی.....	۲۰۵
نظریه‌های مربوط به زبان و بازنمایی.....	۲۰۶
نظریه‌های مربوط به هویت و نفس.....	۲۰۹
نظریه‌های مربوط به سیاست و فرهنگ.....	۲۱۶
هر چیزی بر ساخته است.....	۲۱۹
هر چیزی متن است.....	۲۲۴

فصل ۷

جمع‌بندی: نوشتار تحلیلی.....	۲۳۱
نوشتار علمی درباره‌ی ادبیات.....	۲۳۳
هدف.....	۲۳۴
بحث و بر نهاد.....	۲۳۵
شواهد متنی.....	۲۳۸
نتیجه‌گیری.....	۲۴۰

۲۴۱	شیوه‌ی منتقد عامه‌پسند برای نوشتن درباره‌ی ادبیات در جهان ما
۲۴۴	هدف
۲۴۵	بحث و برنهاد
۲۴۶	شواهد متنی
۲۴۹	نتیجه‌گیری
۲۵۱	اصطلاحات ادبی
۲۵۹	مراجع و منابع
۲۷۹	واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی
۲۸۷	واژه‌نامه‌ی انگلیسی به فارسی
۲۹۵	نمایه

مقدمه

اندیشیدن به چستی ادبیات

ادبیات چیست؟

از زمانی که اسطوره‌های باستان شکل گرفتند و حکایت‌های شفاهی رواج یافتند تا زمان حاضر که دوره‌ی داستان‌های هواداران^۱ در اینترنت و رونق گرفتن انتشار آثار نویسندگان، نه توسط ناشران بلکه توسط خودشان است، ادبیات انواع و اقسام کارکردهای اجتماعی را داشته است. ادبیات معرفتی مینویی [از انسان و زیست‌جهانش] افاده کرده، عبرت‌های اخلاقی و اجتماعی آموخته، اندیشه‌های

۱. «داستان‌های هواداران» به شکل جدیدی از ادبیات داستانی اطلاق می‌شود که دوستداران فیلم‌های سینمایی، سریال‌های تلویزیونی یا رمان‌های عامه‌پسند معمولاً درباره‌ی شخصیت‌های این قبیل فیلم‌ها و رمان‌ها می‌نویسند و بیشتر در فضای مجازی انتشار می‌دهند. (م)

موسومی^۱ *مکبت* را با عنوان *اوماباتا*^۲ و به صورت داستانی درباره‌ی زندگی شاکو زولو^۳ (یکی از حاکمان خاندان سلطنتی زولو در قرن نوزدهم) بازنویسی کرد. این ترجمه و تجدیدنظر در متن شکسپیر توجه مخاطبان را دوباره به دستاوردها، دسیسه، جاه‌طلبی و تراژدی نهایی این دوره از تاریخ آفریقای جنوبی معطوف کرد.

یکی دیگر از جنبه‌های *مکبت*، موضوعات مهم مربوط به جنسیت است که در اقتباس‌های گوناگون از آن بارها برجسته شده است، بویژه در اجرای ویوین لی^۴ و لارنس آلیویه^۵ در شهر استراتفورد (زادگاه شکسپیر) که نقش همسر *مکبت* را در کانون توجه قرار داد. آلیویه بنا داشت با افزودن یک رویداد سقط جنین، زن‌بودگی و جاه‌طلبی همسر *مکبت* را در اقتباس سینمایی از این نمایشنامه بیش‌ازپیش بازتعریف کند (بارنز^۶ ۲۰۱۲).

دست آخر باید به برجسته شدن مضمون امپریالیسم، مدرن‌سازی و فرهنگ اشاره کرد که در بازنمودهای *مکبت* در فیلم *شکسپیر والاه*^۷ (ساخته‌ی شرکت فیلمسازی میرچنت آیوری در سال ۱۹۶۵) گنجانده شده بود. این فیلم که رویدادهایش در هند رخ می‌دهند، زندگی عده‌ای بازیگر تئاتر را تصویر می‌کند که از شهری به شهر دیگر می‌روند و نمایشنامه‌های شکسپیر را بر صحنه اجرا می‌کنند، اما صنعت فیلمسازی بالیوود که در خود هند پا گرفته است، کم‌کم کار آنان را از رونق می‌اندازد. فیلم یادشده تلویحاً پرسش‌هایی را در خصوص سنت‌های ادبی انگلیسی در هند استقلال‌یافته از امپراتوری بریتانیا مطرح می‌کند، اما به تأسی از نمایشنامه‌ای که

توینی را اشاعه داده، تاریخ انقلاب‌ها را ثبت کرده، محدودیت‌های ارزش‌های فرهنگی را سنجیده، همچنین نیک‌ترین و شریرانه‌ترین جلوه‌های نفس انسان را به نمایش گذاشته است. ادبیات به منزله‌ی مجموعه‌ای از داستان‌هایی که در قالب روایت، هنرهای اجرایی، تأملات غنایی و بسیاری شکل‌های دیگر درباره‌ی خودمان می‌گوییم، عصاره‌ی تجربه‌های بشر را به دست می‌دهد و واقعیت‌های درهم‌و‌بهرم، دردناک، غرورآفرین و شکوهمند زندگی انسان‌ها در مقاطع مختلف تاریخ را ثبت می‌کند. پژوهشگران حوزه‌های دیگری از دانش که می‌کوشند انسان را از طریق سنجیدن و انباشتن حقایق درباره‌ی واکنش‌های روانی و رفتارهای اقتصادی‌اش یا نهادهای اجتماعی و الگوهای مردم‌شناختی بشناسند، با تأکید گذاشتن بر گرایش‌های عمومی انسان یا احتمالات آمارمبنا، جنبه‌های خشونت‌آمیز و غالباً ناخردانه‌ی رفتارهای او را تلطیف می‌کنند. اما ادبیات هستی انسان را در تمامیتش، نه به صورتی تقلیل‌یافته، عرضه می‌کند، یعنی همراه با نمایشی کامل از منطق، اخلاقیات و هویت ناسازوار آدمی.

برای مثال، نمایشنامه‌ی ویلیام شکسپیر^۱ با عنوان *مکبت* که نخستین بار در سال ۱۶۰۶ (یعنی سه سال پس از مرگ ملکه الیزابت اول) بر صحنه‌ی تئاتر اجرا شد، زمینه‌ای تخیلی برای بحث و بررسی مسائلی همچون قدرت، جنسیت، جاه‌طلبی، توطئه‌ی سیاسی و حتی چیستی ملت فراهم کرد. سه قرن بعد، هنگامی که همین نمایشنامه در سال ۱۹۳۶ در محله‌ی [سیاه‌پوست‌نشین] هارلم [در نیویورک] و با نقش‌آفرینی بازیگران آفریقایی‌تبار بر صحنه رفت، *مکبت* به مظهر برابری هنرمندان آمریکایی آفریقایی‌تبار و همچنین به بیانیه‌ای انقلابی درباره‌ی تغییرات قدرت نژادی، هنری و سیاسی در ایالات متحده‌ی آمریکا تبدیل شد. اقتباس همین نمایشنامه به زبان زولو در سال ۱۹۷۰، پیامد بنیادی‌تری برای شهروندان آفریقای جنوبی داشت. نمایشنامه‌نویس این کشور به نام ولکام

1. Welcome Msomi

2. *uMabatha*

3. Shaka Zulu

۴. Vivien Leigh (۱۹۶۷-۱۹۱۳)، بانوی بازیگر تئاتر و سینما، اهل انگلستان. (م)

۵. Laurence Olivier (۱۹۸۹-۱۹۰۷)، کارگردان و فیلمنامه‌نویس انگلیسی. (م)

6. Barnes

7. *Shakespeare Wallah*

۱. William Shakespeare (۱۶۱۶-۱۵۶۴)، شاعر و نمایشنامه‌نویس انگلیسی. (م)